

การศึกษาเปรียบเทียบ ความคิดเรื่องอนัตตาและสุญญตา
ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับในปรัชญาของนาคารชุน

พระมหาโกเมนทร์ ชินวงศ์

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชา ปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2539

ISBN 974-633-241-4

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A COMPARATIVE STUDY OF THE CONCEPTS OF ANATTĀ AND SUÑÑATĀ
IN THERAVĀDA PHILOSOPHY AND THE PHILOSOPHY OF NĀGĀRJUNA

VEN. KOMENTR CHINAWONG

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

1996

ISBN 974-633-241-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเปรียบเทียบ ความคิดเรื่องอนัตตาและสุญญตา
ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของนาคารจน
โดย พระมหาโกเมนทร์ ชินวงศ์
ภาควิชา ปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฃ รังษี
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูรโรหิต

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

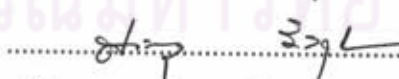

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ อังสุวรรณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณ สถาอานันท์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ฃ รังษี)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูรโรหิต)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สมภาร พรมทา)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

โกเมทร์ ชินวงศ์, พระมหา : การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องอนัตตาและสุญญตาใน
พุทธปรัชญาเถรวาทกับในปรัชญาของนาคารชุน (A COMPARATIVE STUDY OF THE
CONCEPTS OF ANATTĀ AND SUÑÑATĀ IN THERAVĀDA PHILOSOPHY AND THE
PHILOSOPHY OF NĀGĀRJUNA).

อ.ที่ปรึกษา: รศ.ดร. สุนทร ณ รัชย์, อ.ที่ปรึกษาร่วม: ผศ.ดร. ประทุม อังกูโรทิศ
120 หน้า, ISBN 974-633-241-4.

ในพุทธศาสนาที่ธรรมะสำคัญในเชิงปรัชญา 2 สำนัก คือ พุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญา
ของนาคารชุน ซึ่งเสนอแนวความคิดอย่างเดียวกัน คือมีธรรมะว่า "สิ่งทั้งปวงเป็นภาวะที่ไร้อัตตาหรือ
ว่างเปล่าจากอัตตา" โดยที่ปรัชญาทั้งสองต่างก็ใช้ทฤษฎีปฏิจลนวิทยาหรือมัชฌิมกถาในการอธิบาย
โลกธรรมและ ปรัชญาการต่าง ๆ ในเชิงอภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์ และจิตวิทยาเป็นต้น
เพื่อหลักเสียงธรรมะคติที่สุคโต้ง 2 สาย คือ สัสสตทฤษฎีและอุจเฉททฤษฎี

พุทธปรัชญาเถรวาทอาศัยหลักธรรมและธรรมะคามพุทธมคคั้งเคิมโนพระโคตมปิฎก
มีโลกธรรมและคำอธิบายทางปรัชญาโดยใช้หลัก "อนัตตา" เป็นแนวความคิดรวมยอด

ปรัชญาของนาคารชุนใช้วิธีการวิพากษ์ธรรมะปรัชญาทั้งหมดแล้วสรุประบอบธรรมะทาง
ปรัชญาทั้งหลายด้วยหลัก "ศูนย์กลาง"

จากการศึกษาวิเคราะห์ทำให้สามารถสรุปความได้ว่า พุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาของ
นาคารชุนมีธรรมะทางปรัชญาเหมือนกันว่า "สรรพสิ่งทั้งปวงว่างเปล่าจากอัตตา" โดยใช้อัตตาหรือ
ศูนย์กลางในการอธิบายคามพุทธมคคั้งเคิม.

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....ปรัชญา.....
สาขาวิชา.....ปรัชญา.....
ปีการศึกษา.....2538.....

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

C510538 : MAJOR PHILOSOPHY
KEY WORD: ANATTA/SUNNATA/THERAVADA/NAGARJUNA

KOMENTR CHINAWONG, VEN: A COMPARATIVE STUDY OF THE
CONCEPTS OF ANATTĀ AND SUÑÑATĀ IN THERAVĀDA PHILOSOPHY AND
THE PHILOSOPHY OF NĀGĀRJUNA.

THESIS ADVISORS: ASSO.PROF. SUNTHORN NA-RANGSI, Ph. D.

CO-ADVISORS: ASSIT.PROF. PRATOOM ANGURAROHITA, Ph. D. 120 pp.

ISBN 974-633-241-4.

Within Buddhism there are two schools of important views: They are theravāda philosophy and Nāgārjuna's philosophy which present the same concept of truth, i.e. , all states are soulless or without a permanent self. Both philosophies use the theory of Dependent Origination or the Middle Way to explain the world and all phenomena in the way of Metaphysic, Epistemology, Ethics and Psychology, etc., in order to avoid the two extreme views of eternalism and annihilationism.

Thervāda Philosophy, by virtue of the doctrine and the concept contained in the Pāli Tipitaka, has the world view and philosophical explanation culminated in the doctrine of "Anattā." (Non-Substantiality)

Nāgārjuna's philosophy uses the way of criticizing all philosophies and then summed up the views on the principle of "suññatā" (Emptiness).

By the way of analytical study comes out the conclusion - Thervāda Philosophy and Nāgārjuna's philosophy have the same philosophical point of view that all states are not self or non-substantial by taking non-substantiality or emptiness (anattā or suññatā) as the central theme in explaining the teachings of early Buddhism.

ภาควิชา.....ปรัชญา

สาขาวิชา.....ปรัชญา

ปีการศึกษา..... 2538

ลายมือชื่อผู้พิมพ์.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์และสนับสนุนจากบุคคลและสถาบันหลายฝ่ายซึ่งจะได้ระบุนามเพื่อแสดงความขอบพระคุณและขอบคุณดังนี้

รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฅ รังษี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทุม อังกูโรหิต ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่กรุณาสละเวลาตรวจแก้ไข และท้วงติงวิทยานิพนธ์ จนสำเร็จด้วยดี

คณาจารย์ในภาควิชาปรัชญา โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ สถานันท์ และอาจารย์ วสิน อินทสระ แห่งมหาวิทยาลัยที่แนะนำและให้หยิบยืมหนังสือที่เป็นประโยชน์มาใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

พระเดชพระคุณพระธรรมปัญญาจารย์ เจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพฯ ที่เมตตาอนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยได้มาทำนกออาศัยเพื่อศึกษาและทำวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย สถาบันที่อนุญาตให้ผู้วิจัยลาเพื่อศึกษาต่อ

ม.ร.ว. (หญิง) ทศนี้อยู่ สุตศนี้อยู่ และ คุณอุพา บำรุงจิตร ผู้เป็นอุปถัมภ์, MR. Bob Vill ผู้ถวายเป็นความรู้ภาษาอังกฤษ, อาจารย์สมจิตต์ - สมมาตร - นุชนาฏ พงษ์เวช ที่ช่วยเหลืออย่างเอื้อเฟื้อ, มูลนิธิ Mr. Water villa โดยแม่ชีคุณหญิงขนิษฐา วิเชียรเจริญ คุณหญิงกนก สามแสน วิลลี่ คุณรำไพ จารุมาศ ที่มอบทุนในการทำวิทยานิพนธ์, พ.ต.ต. (หญิง) นัยนา เกิดวิชัย คุณอุทรนาวิ- คุณศิรินทิพย์ ดวงสุวรรณ, เจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ คุณสุปรียา ลุติตานนท์ คุณวัลลภา กัชวะรัง คุณรำเพย ธนีสันต์ คุณอัญชลี รสหอม คุณสาขานาฏ อยู่เนียม คุณเหลื่อม สมชีพ คุณชื่นชม เขียวใบไม้ ที่ได้ถวายเป็นอาหารเพลตลอดการศึกษา ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดศูนย์พุทธศาสน์ศึกษาจุฬาฯ หอสมุดกลางบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาฯ คุณรัฐพล องค์กรพิเชฐเมธา และคุณจิราพร พงษ์ยิมิ ที่เอื้อเฟื้อในการพิมพ์วิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จ

ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบพระคุณและขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

พระมหาโกเมนทร์ ชินวงศ์

คำอธิบายคำย่อ

เอกสารอ้างอิงส่วนที่เป็นคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทในวิทยานิพนธ์นี้ใช้ระบบคำย่อดังต่อไปนี้

1. **คัมภีร์พระไตรปิฎก** หมายถึงพระไตรปิฎกฉบับหลวง จำนวน 45 เล่ม พ.ศ. 2525 การอ้างอิงคัมภีร์พระไตรปิฎกใช้ระบบระบุเล่ม/ข้อ เช่น จุ.ปฎิ. 31/735. หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์ ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ 31 ข้อที่ 735 เป็นต้น

อจ. ติก.	=	อจตุตตนิกาย ติกนิปาต
อภิ. ก.	=	อภิธมมปิฎก กถาวตถุ
อภิ. วิ	=	อภิธมมปิฎก วิภังค
อภิ. ธมม.	=	อภิธมมปิฎก ธมมสงคณี
จุ. อป.	=	ขุททกนิกาย อปทาน
จุ. อิติ.	=	ขุททกนิกาย อิติวุตตค
จุ. จุ.	=	ขุททกนิกาย จุทาน
จุ. ธ.	=	ขุททกนิกาย ธมมปท
จุ. ปฎิ.	=	ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามคค
จุ. มหา.	=	ขุททกนิกาย มหานิทเทส
ที. ปา.	=	ทีฆนิกาย ปาฎีกวคค
ที. มหา.	=	ทีฆนิกาย มหาวคค
ม. ม.	=	มชฺฉิมนิกาย มชฺฉิมปณณาสก
วินย.	=	วินยปิฎก
สั. ข.	=	สัยฺยตตนิกาย ขนฺธวาวคค
สั. นิ.	=	สัยฺยตตนิกาย นีทานวคค
สั. ศ.	=	สัยฺยตตนิกาย สคาถวคค
สั. สพ.	=	สัยฺยตตนิกาย สพายตนวคค

2. คัมภีร์อรรถกถา หมายถึงอรรถกถาฉบับบาลีอักษรไทย การอ้างอิงคัมภีร์ชั้น
อรรถกถาใช้ระบุเล่ม/หน้า เช่น วิสุทธิ. 3/125 หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์วิ
สุทธิมคค์ เล่มที่ 3 หน้าที่ 125 เป็นต้น

นิท. อ.	=	นิทเทศ อฎฐกถา (สททรมุมปชโชติกา)
ปฎิส. อ.	=	ปฎิสมภิทามคค อฎฐกถา (สททรมุมปกาสินี)
วิสุทธิ.	=	วิสุทธิมคค
สงคณิ. อ.	=	สงคณิ อฎฐกถา (อฎฐสาลินี)
สงคห.	=	อภิธมมุตตสงคห
ต้. อ.	=	ต้ยตตนิกาย อฎฐกถา (สารตตปกาสินี)

3. คัมภีร์ฎีกา หมายถึงฎีกาฉบับภาษาบาลีอักษรไทย การอ้างอิงคัมภีร์ชั้นฎีกาใช้
ระบบระบุ เล่ม/หน้า เช่น วินย. ฎีกา. 1/102 หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์
ฎีกาแห่งอรรถกถาพระวินัย เล่มที่ 1 หน้า 102 เป็นต้น

วิสุทธิ. ฎีกา.	=	วินยอฎฐกถา ฎีกา (สารตตทีปนี)
วิสุทธิ. ฎีกา.	=	วิสุทธิมคค มหาฎีกา (ปรมตตมณชสา)
สงคห. ฎีกา.	=	อภิธมมุตตสงคห ฎีกา (อภิธมมุตตวิภาวินี)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
คำอธิบายคำย่อ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ.....	1
2. ความคิดเรื่องอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท.....	4
ความนำ.....	4
ความหมายของอัตตาและอนัตตา.....	5
อัตตาในศาสนาพราหมณ์.....	6
อนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท.....	8
ความหมายของสังขตธรรมและอสังขตธรรม.....	15
ความหมายของเบญจขันธ์.....	19
ความเป็นอนัตตาของนิพพาน.....	23
เหตุผลที่พุทธปรัชญาถือว่านิพพานเป็นอนัตตา.....	27
สุญญตาในพุทธปรัชญาเถรวาท.....	30
ปฏิจสุมุปบาทธรรม.....	39
3. ความคิดเรื่องศูนย์ตาในปรัชญาของนาคารชุน.....	46
หลักคำสอนเรื่องศูนย์ตาของนาคารชุน.....	48
ความหมายของศูนย์ตา.....	55
4. เปรียบเทียบอนัตตาและสุญญตาในพุทธปรัชญาเถรวาท	
กับปรัชญาของนาคารชุน.....	71
ทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา.....	71
สังจะ 2 ระดับ.....	80
อนัตตาและสุญญตา.....	91

ศูนย์ตากับปฏิจสงสมปบาท.....	101
ศูนย์ตากับทางสายกลาง.....	102
ศูนย์ตากับนิพพาน.....	103
5. สรูปและเสนอแนะ.....	109
ราชการอ้างอิง.....	116
ประวัติผูัวิจัย.....	120

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย